

Гончаренко Елена Николаевна – доцент кафедри романо-германських мов.
В сфері наукових інтересів: історія розвитку іспанської мови, її функціонально-стилістическа диференціація, новітні тенденції методики викладання іспанської мови в вищих і середніх навчальних закладах.

При перекладі на українську мову перед перекладачем виникає необхідність вміти правильно аналізувати граматичну структуру іспанського речення, виявляти ту модель, за якою воно побудоване. Для точного розуміння тексту важливим є як синтаксичний, так і морфологічний аналіз. Особливої уваги потребують ті особливості іспанської мови, які не знаходять собі прямої паралелі в українській мові. При цьому речення, що містять подібні риси, потребують структурних трансформацій. В правилах перекладу визначається характер таких перебудов. Проте не слід розраховувати на те, що даний український еквівалент універсальний. Він є лише найбільш поширеним способом перекладу на українську мову. Конкретний лексичний зміст речення, а також більш широкий синтаксичний контекст не завжди дозволяють використовувати еквівалент, що пропонується й змушує звертатись до його різноманітних варіантів. Особливий інтерес викликає переклад емпатичних конструкцій, оскільки способи емпізи в українській та іспанській мовах розрізняються між собою.

Матеріали статті стануть у пригоді студентам при вивченні курсу лексикології іспанської мови та основ перекладознавства, перекладачам, а також всім бажаючим вдосконалювати свої знання з іспанської мови.

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ЕМФАТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ З ІСПАНСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Неможливо перекласти текст, якщо його не розумієш. Але, не дивлячись на те, що це не підлягає сумніву, не всі розуміють, яким саме є механізм розуміння тексту. Багато хто вважає, що головне – знати слова. Якщо знаєш слова, то читання тексту не становить особливих труднощів, оскільки значення слів самі собою складаються в загальний зміст речення. Насправді це не так. Той, хто перекладає текст лише за загальним змістом, ризикує дати неадекватний переклад. Адже текст – це не каталог і не вивіска магазину. Він не складається з переліку слів, а із зв'язаних між собою слів та взаємозалежних одиниць. Тому текст і називають зв'язним. Не розібравшись у внутрішніх відносинах в реченні, неможливо зрозуміти його зміст. В реченні всі слова зв'язані між собою більш чи менш міцно, причому лінії зв'язків бувають іноді настільки переплетені, що розплутати їх далеко не просто. Елементи, безпосередньо зв'язані між собою в іспанському реченні, не обов'язково стоять в безпосередній близькості. В усному мовленні ми часто орієнтуємось за допомогою інтонації, тону, пауз. В письмовій мові доводиться розраховувати тільки на графічні знаки граматичної структури, і тому до них слід відноситись особливо уважно.

Важливу роль в іспанському реченні виконують службові слова, в першу чергу прийменники та сполучники. Проте, оскільки порядок слів в іспанській мові відносно вільний, не завжди просто зрозуміти, які елементи речення вони з'єднують. Наприклад:

Aquí vuelvo yo, como responsable que soy de la publicación y de la divulgación de esta historia, a creerme en la necesidad de interpolar varias reflexiones y aclaraciones de mi cosecha. (J.Valera) *Тут я, як особа, відповідальна за публікацію та розповсюдження цієї історії, вважаю своїм обов'язком знову вставити кілька своїх роздумів і пояснень.*

Синтаксично зв'язані між собою слова (наприклад, **vuelvo** і **creer**) в цій фразі знаходяться на значній відстані одне від одного. Щоб виявити їх зв'язок, необхідно згадати, що дієслово **volver** має здатність приєднувати до себе інфінітив з допомогою прийменника **a**. Іншими словами, це дієслово своєрідну валентність на інфінітив. Головне, керуюче слово визначає, яким чином повинні приєднуватись до нього підпорядковані елементи, а в деяких випадках з повною визначеністю передбачає саму їх появу. Так, перехідне дієслово заставляє шукати в реченні додаток. Зустрівши таке дієслово, як **apoderarse** *захопити, заволодіти*, ми чекаємо й обов'язково знаходимо додаток з прийменником **de**. І як би далеко він не стояв від дієслова, ми безпомилково встановлюємо їх зв'язок [1, с.5].

Таким чином, для того, щоб правильно визначити синтаксичні зв'язки в реченні, необхідно знати форми підпорядкування та управління класів слів або частин мови.

З граматичної точки зору зрозуміти речення означає ототожнити його з відповідною конструкцією чи моделлю, тобто визначити, за яким типом чи зразком воно побудоване. У людей, що добре володіють мовою, лексичний та граматичний аналіз невід'ємні один від одного й відбуваються як єдиний автоматичний процес. У людини, яка ще не отримала достатньо мовних навичок, граматичний аналіз повинен займати значно більше місце порівняно з аналізом лексичним. Той, хто захоплюється послівним перекладом, не відчує „підводне каміння” в такому, наприклад, реченні, як: **Una vez en la habitación cerró a llave la puerta**. Здавалось би, послівний переклад виходить досить логічним: *Одного разу в кімнаті [вона] закрила на ключ двері*. Насправді така інтерпретація навряд чи є правильною. Помилка в розумінні речення викликана помилковістю граматичного аналізу. Реченню була присвоєна не та структура. Слово **una vez** в даному прикладі пов'язане не з дієсловом **cerró**, в ролі обставини, а зі словосполученням **en la habitación**. Разом вони утворюють бездієслівне підрядне речення часу типу **una vez en la calle** (*коли [він] опинився на вулиці*), **cuando niño** (*коли [він] був дитиною*),

apenas a bordo (як тільки [вони] опинились на борту). Згідно значення цієї моделі вищезазначене речення слід перекласти наступним чином: *Зайшовши в кімнату, [вона] закрила двері на ключ.*

Для точного розуміння тексту не менш важливим, ніж аналіз синтаксичний, є морфологічний аналіз. Так, форма прикметника вказує, до якого іменника він відноситься. Особливо важливо звертати увагу на форму дієслова. В іспанській мові підмет, виражений займенником, як відомо, часто опускається, і тільки особа дієслова наводить нас на його слід. Не менш суттєві для розуміння суті висловлювання час та спосіб дієслова. Для порівняння візьмемо два речення: **Dijo que viniera** (Він сказав, щоб [я] прийшов) та **Dijo que venía** (Він сказав, що йде). В першому реченні міститься спонування, а в другому – просте повідомлення. Розрізняються вони лише способом дієслова-присудка в підрядному реченні.

Варто зазначити, що “вирвані” з контексту речення утруднюють переклад. Часто, наприклад, залишається незрозумілим рід підмета чи додатку (*він* чи *вона*, *йому* чи *їй?*). Деякі форми слів в іспанській мові багатозначні та при перекладі на українську мову потребують розшифровки за змістом, який витікає тільки з більш широкого контексту (наприклад, **se** в **se lo dice** відповідає українським *їй*, *йому*, *їм*, *Вам*), оскільки граматична інформація, що міститься в реченні, є недостатньою для адекватного перекладу.

Особливої уваги потребує переклад емфатичних конструкцій. Емфаза заключається в логічному виділенні, підкресленні одного з членів речення. Способи емфази в українській та іспанській мовах розрізняються між собою. Так, якщо для української мови характерна лексична емфаза (слова *a same*, *лише*, *це*, *ось*, *як раз* та інш. підкреслюють необхідний член речення), то іспанська мова віддає перевагу синтаксичним засобам виділення, при яких просте речення з елементом, який треба підкреслити, трансформується в складнопідрядне речення. Такий спосіб емфази є найбільш поширеним в іспанській мові. Наприклад, звичайне просте речення **La conferencia tuvo lugar en Madrid** *Конференція відбулася в Мадриді* трансформується в

складнопідрядне **Fue en Madrid donde tuvo lugar la conferencia** букв. *Це було в Мадриді, де відбулася конференція*. Обставина місця (en Madrid) виділяється в головне речення, присудком якого служить дієслово **ser (Fue en Madrid)** [3, с.134]. Таким способом може бути виділений будь-який член речення, крім присудка. Наприклад, для емпізи підмета просте речення **Mi padre me ha regalado este reloj** *Мій батько подарував мені цей годинник* замінюється на складне **Fue mi padre quien me ha regalado este reloj** *Саме мій батько подарував мені цей годинник*. При перекладі речень такого типу слід використовувати ті засоби емпізи, які характерні для української мови. При цьому використання складних речень замість простих можливе дуже рідко, оскільки, як вже було зазначено, для української мови цей вид емпізи не властивий: **¡Con quien ella deseaba ajustar cuentas era don Lucas!** (P.Alarcón) *Саме з доном Лукасом вона хотіла поквитатись!*

Для того, щоб підкреслити важливість будь-якого речення в іспанській мові, його починають зі слів **es que** або **lo que pasa es que**, що надає йому більшу предикативну силу. Переклад стверджувальних речень, що починаються з даних виразів, можна почати зі слів *Справа в тому, що...* або після перекладу речення додати *Ось в чому справа* [1, с.76]. Наприклад: **Lo que pasa es que no tomo la vida tan en serio.** (R.Nieto) *Справа в тому, що я не сприймаю життя настільки серйозно. (Я не сприймаю життя настільки серйозно. Ось в чому справа.)* Якщо **Es que** вводить питальне речення, то український переклад зазвичай починається з *Хіба* : **¡Es que no piensas acostarte?** *Хіба ти не збираєшся лягати спати?* Якщо **Es que** вживається в заперечному реченні, присудок якого завжди стоїть в Subjuntivo, то його переклад можна почати зі слів *Справа не в тому, що..., Не те, щоб...:* **No es que le importasen mucho los asuntos de la familia de su marido.** (R.Nieto) *Справа не в тому, що (Не те, щоб) її не дуже цікавили проблеми родини її чоловіка.*

Особливим типом емпітичних конструкцій є розривні підрядні речення, в яких член речення, що виділяється, вживається з артиклем **lo** та переноситься

з підрядного речення в головне: **La quiero porque es buena** *Я люблю її за те, що вона добра* трансформується в **La quiero por lo buena que es** *Я люблю її за те, що вона така добра*. В деяких випадках підрядна частина опускається: **La quiero por lo buena**. Прикметники, не дивлячись на наявність артикля середнього роду, узгоджуються в роді та числі зі словами, до яких вони відносяться. Ці конструкції не мають аналогів в українській мові й тому зазвичай перекладаються підрядним реченням з можливим використанням підсилюючих слів: **Usted no sabe lo pesada que me era la vida.**(E.Pardo-Bazán) *Ви не знаєте, наскільки (до якої міри) важким було моє життя.*

В іспанській мові частка **sí** (або **sí que**) може вживатись для виділення будь-якого члена речення. при перекладі речень з емпатичною **sí** слід використовувати властиві українській мові лексичні засоби емпізи:

Pronto se convencerá usted de que sí los conozco y sabré defenderlos. (J. Rivera)	<i>Скоро ви переконаєтесь, що я <u>насправді</u> знаю їх і зумію їх захистити.</i>
Yo no pretendo nada. En un principio sí pretendí. (R. Gallegos)	<i>Я ні на що не претендую. Спочатку я <u>дійсно</u> претендував.</i>
Mira a Gerald. El sí es moderno. (J Goytisolo)	<i>Подивись на Херальда. Він <u>справді</u> сучасний.</i>

В іспанській мові використовується особливий спосіб виділення означень іменника зі значенням живої істоти. Він полягає в тому, що означення (прикметник) стає як би головним, керуючим словом, а означуване слово (іменник) залежить від нього і вживається з прийменником **de**: **Mi tonto hermano** → **El tonto de mi hermano**. Цей спосіб використовується головним чином для негативної характеристики особи [1, с.82]. При перекладі таких словосполучень на українську мову слід передавати означення не прикметником, а відповідним йому за значенням іменником: *Цей дурень, мій брат* (замість: *мій дурний брат*). Таким чином досягається обособлення означення, що наближає переклад до оригіналу. Подібні конструкції

використовуються в іспанських окличних реченнях. Їх своєрідність заключається в тому, що замість іменника в них зазвичай вживаються займенники. На українську мову вони перекладаються наступним чином:

¡Desgraciado de mí!	<i>Ох я нещасний! (Горе мені нещасному!)</i>
¡Tonto de ti!	<i>Який же ти дурак! (От дурак!)</i>
¡Ay de él!	<i>Горе йому!</i>
–¡Pobre de mí! – murmuró la corregidora tranquilamente.	<i>– Нещасна я! – спокійно прошепотіла коррехідорша.</i>

(P.Alarcón)

Якщо необхідно виділити означення іменника, що позначає неживий предмет, використовується інший засіб трансформації словосполучення: іменник теж переходить в супідрядну позицію, але керуючий ним прикметник отримує артикль середнього роду **lo** та ставиться у форму чоловічого роду однини, втрачаючи узгодження з іменником: **La cómica acción** → **Lo cómico de la acción**. При перекладі таких словосполучень на українську мову можна використовувати субстантивований прикметник або звичайне, неемфатичне словосполучення:

Lo bueno de su corazón	<i>Доброта її серця</i>
Lo avanzado de la noche	<i>Пізня ніч</i>
Lo dulce de sus ojos	<i>Її милі очі</i>
Comprendiendo lo arriesgado de mi situación, corrí hacia la muralla.	<i>Розуміючи ризикованість свого становища, я побіг до мура.</i>

(B.P.Galdós)

Таким чином, для того, щоб правильно зрозуміти та перекласти речення, необхідно вміти вилучати з нього всю ту граматичну інформацію, яку воно містить, аналізувати граматичну структуру іспанського речення, виявляти ту модель, згідно якої воно побудоване. Правильність аналізу забезпечує правильність розуміння речення та правильність його перекладу [3, с.63]. При перекладі на іспанську мову слід звертати увагу на ті його особливості,

які не мають прямої паралелі в українській мові й потребують структурних трансформацій. Однак необхідно зазначити, що універсального українського еквіваленту не існує. Конкретний лексичний зміст речення, а також більш широкий синтаксичний контекст не завжди дозволяють викорисовувати певний еквівалент та спонукають до використання його різноманітних варіантів.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Трудности перевода с испанского языка на русский. – М.: Высшая школа, 2004. – 109 с.
2. Виноградов В.С. Лексикология испанского языка. – М.: Высшая школа, 2003. – 244 с.
3. Иовенко В.А. Практический курс перевода. Испанский язык. – М.: ЧеРо, 2001. – 419 с.
4. Калустова О.М. Бизнес-курс испанского языка. – К.: ООО ИП Логос, 2003. – 446 с.
5. Латышев Л.К. Технология перевода. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 88 с.
6. Нуждин Г., Эстремера К. М., Лора-Томайо П. М. Учебник современного испанского языка. – М.: АЙРИС ПРЕСС, 2003. – 455 с.
7. Фирсова Н. М. Грамматическая стилистика современного испанского языка. – М.: Российский университет дружбы народов, 2002. – 290 с.
8. Чичин А. В. Учебник испанского языка. – М.: Московский лицей, 2003. – 344 с.

